

банків буде пов'язане з політикою материнських структур та фінансовою нестабільністю в країнах походження капіталу.

Бібліографічний список

1. Forbes-Україна: банки [Електронний ресурс]. — Доступний з <http://forbes.ua/tags/all/705-bank>
2. Грищенко О. О. Іноземні банки в Україні: подальша діяльність чи вихід з ринку? / О. О. Грищенко // Культура народів Причорномор'я: науковий журнал. — 2012. — № 229. — С. 35—38 с.
3. Дзюблюк О. Глобалізаційні процеси та участь іноземного капіталу у розвитку вітчизняної банківської системи / О. Дзюблюк // Банківська справа. — 2008. — № 2. — С. 37—45.
4. Міжнародні злиття та поглинання у фінансовому секторі: світові тенденції та особливості їх прояву в Україні / С. Шумська, Б. Степаненко-Липовик // Галицький економічний вісник. — 2012. — № 5(38). — С. 173—185.
5. Офіційний веб-сайт НБУ [Електронний ресурс]. — Доступний з <http://www.bank.gov.ua>
6. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 7.12.2000, № 2121-III // ВВР — 2001. — № 5, 6. — С. 36.

Стаття надійшла до редакції 14 червня 2013 р.

УДК 336.71:332

І. В. Краснова, к.е.н., доц.,
доцент кафедри менеджменту
банківської діяльності,

В. Г. Шевалдіна, к.е.н.,
доцент кафедри менеджменту
банківської діяльності,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА РОЗВИТОК РИНКУ ПЛАТІЖНИХ КАРТОК В УКРАЇНІ

АНОТАЦІЯ. У статті досліджені основні фактори, які мають вплив на довгостроковий розвиток ринку платіжних карт в Україні за допомогою PEST-аналізу.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: ринок платіжних карток, макросередовище, PEST-аналіз, фактори.

АННОТАЦИЯ. В статье исследованы основные факторы, которые имеют влияние на долгосрочное развитие рынка платежных карт в Украине с помощью PEST-анализа.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: рынок платежных карт, макросреда, PEST-анализ, факторы.

ABSTRACT. Major factors that impact the long-term development of payment card market in Ukraine are examined using PEST-analysis tools.

KEY WORDS: payment card market, macroenvironment, PEST-analysis, factors.

Особливе місце в процесі розрахунків займають платіжні картки, які на сьогоднішній день є найбільш простим і прогресивним засобом в організації безготівкових розрахунків і платежів. З динамічним розвитком сучасного ринку банківських платіжних карток України відбувається активне їх впровадження в платіжний оборот країни: збільшується емісія платіжних карток, зростають обороти і залишки на карткових рахунках, розширюється спектр послуг з їх використанням. Разом з тим, для подальшого становлення вітчизняного ринку платіжних карток, посилення значимості розрахунків за допомогою платіжних карток необхідно дослідити фактори макросередовища, які мають високу ступінь впливу на успішне функціонування ринку.

Для аналізу макросередовища в країнах із неринковою економікою або економікою в перехідні періоди застосовують PEST-аналіз, оскільки в цьому виді аналізу на першому місці фактори політики і економіки, які мають найбільший вплив в такій економіці. За допомогою PEST-аналізу виміряємо та надамо кількісну та якісну оцінку відносній значущості для ринку платіжних карток України окремих факторів середовища, які опосередковано впливають на його довгостроковий розвиток. Оскільки число можливих факторів макросередовища достатньо велике при використанні PEST-аналізу значимі фактори поділяються на чотири групи: крім названих політичних (political) та економічних (economical), ще соціальні (social) та технологічні (technological).

Всі групи факторів макросередовища взаємопов'язані, тому зміна одного з факторів може створити нові можливості розвитку для ринку платіжних карток, а може нести нові загрози. При поступовому поетапному розгляді однієї за іншою груп факторів методика аналізу допомагає сформулювати цілісну та системну картину макросередовища.

Значний вплив на сталий розвиток ринку платіжних карток України виявляють політичні фактори, оскільки уряд може безпосередньо впливати на економічну складову держави, застосовуючи ті або інші постанови для утримання певного економічного курсу. А також під впливом політичних факторів формується законодавча база та нормативно-правове забезпечення, яке регламентує діяльність на ринку банківських платіжних карток, а також відносини між емітентами та держателями карток.

Економічні фактори відображають можливості та здатність клієнтів ринку платіжних карток підвищувати рівень своїх доходів та здійснювати оплату різноманітних товарів та послуг. Колівання рівня ділової активності впливає на купівельну спроможність населення через рівень цін та процентні ставки. У період економічного підйому при зниженні рівня інфляції рівень безробіття зменшується, а доходи населення зростають, що призводить до підвищення купівельної спроможності населення, купівлі більших обсягів товарів та послуг та більших вірогідностей розрахунків за допомогою платіжних карток. У період економічного спаду рівень безробіття зростає та купівельна спроможність населення знижується, що впливає на зменшення можливості розрахунків за допомогою платіжних карток.

У 2012 році уряду України вдалось забезпечити зростання добробуту населення завдяки продовженню реалізації політики підвищення соціальних стандартів та збільшення заробітної плати, що стимулювало внутрішній попит та підтримало економічний розвиток. Зокрема, реальне зростання заробітної плати в Україні за підсумками 2012 року становило 14,4 відсотка, що є найвищим показником за останні шість років та стало можливим як завдяки підвищенню номінальної заробітної плати, так і суттєвому уповільненню інфляції.

Така політика уряду вплинула на зростання доходів населення. Так, реальні доходи населення, за даними Державної служби статистики, визначені з урахуванням цінового фактору, у 2012 році зросли на 9,7 % у порівнянні з 2011 роком [1]. В попередньому 2011 році реальні доходи населення зросли на 6,1 %, в 2010 році — на 16,2 %. Номінальні доходи населення, які можуть бути використані на придбання товарів і оплату послуг, зросли у 2012 році на 10,3 % (2011-му — на 14,5 %) [1].

Однак, за результатами дослідження міжнародної компанії GfK, яка проаналізували можливі видатки у 2013 році в 42 евро-

пейських країнах, за рівнем купівельної спроможності населення Україна увійшла в дев'ятку найменш заможних держав Європейського континенту [2].

В середньому кожен громадянин з цих держав витратить у 2013 році на оплату товарів та послуг 12,8 тисячі євро в той час, як українці (менше 3,2 тисячі євро) та жителі ще восьми держав, серед яких Білорусь та член Євросоюзу Болгарія, менше 25 % відсотків цієї суми.

За даними Державної служби статистики, рівень безробіття в Україні, визначений за методологією МОП, знизився з 7,9 % (за 2011 р.) до 7,5 % економічно активного населення (за 2012 р.) [3].

Протягом 2010—2012 рр. спостерігалось уповільнення темпів скорочення обсягів роздрібного товарообігу в Україні з наступним ростом даного показника відносно 2009 року. Позитивна динаміка була частково зумовлена відновленням ділової та споживчої активності; високими інфляційними очікуваннями населення; збільшенням питомої ваги витрат на товари та послуги у загальній структурі витрат домогосподарств (до 80 %). За підсумками 2012 року зростання обсягів обороту роздрібною торгівлі в Україні становило 15,9 % (у грошовому вимірі товарообіг збільшився до 804,3 млрд. грн.) [1].

Збільшення частки тіньового сектору економіки звужує можливості зростання ринку платіжних карток через неможливість активного розвитку зарплатних проектів на підприємствах, які знаходяться в «тіні». Разом з тим залишається ряд ризиків щодо зростання тінізації економіки у майбутньому. Вони пов'язані з відновленням рецесійних процесів у країнах Єврозони та збереженням значних боргових проблем на зовнішніх ринках, що у разі їх поширення може спричинити різке сповільнення темпів економічного зростання і в Україні. Також високими залишаються внутрішні ризики дестабілізації економічної ситуації, серед яких найбільшими є збільшення негативного сальдо поточного рахунку платіжного балансу, зростання девальваційних очікувань та низька кредитна активність.

Найбільш швидко зростаючим напрямком в банківській системі України у 2012 році стало роздрібне кредитування у національній валюті (на 19,3 %) завдяки нарощуванню споживчого кредитування (89 % від усього приросту портфеля) за рахунок розширення ресурсної бази банків та зниження процентних ставок [4]. Експерти банківського ринку схиляються до думки, що

майбутнє за розвитком такого продукту як кредитні картки і відмічають, що увага багатьох банків зосереджена на розвитку споживчого кредитування за допомогою удосконалення і розширення продуктової лінійки кредитних карток.

Соціальні фактори макросередовища відображають характеристики суспільного контексту, в якому існує ринок. В цю групу входять демографічні і пов'язані зі стилем життя фактори, які впливають на потреби населення: розшарування населення за рівнем матеріального достатку, освітньо-культурні, психологічні. Швидкість змін в цій групі може бути невеликою, проте звичайно її вплив є глибоким.

За результатами дослідження ринку банківських послуг для фізичних осіб компанії з маркетингових та соціальних досліджень Gfk в Україні у 2012 році кількість користувачів платіжними картками, починаючи з 2009 року, поступово збільшується [5].

Найактивніше розраховуються за допомогою платіжної картки наступні категорії користувачів: — молодь та люди середнього віку (20—49 років); — жителі великих та середніх міст; — громадяни, які працюють, та студенти; — населення з середнім і вище добробутом. Тобто, більш молодша та забезпеченіша аудиторія з часом починає активніше використовувати платіжні картки та банківські послуги в цілому.

Необхідно відмітити, що в країні існують негативні демографічні тенденції, які впливають на рівень використання платіжних карток. Постійне скорочення чисельності населення України супроводжується практично невинним зростанням чисельності (і відповідно питомої ваги) осіб, яким більше 60 років. За віковою структурою користувачів платіжних карток саме ця категорія відмічається консервативними поглядами і має найвищу питому вагу серед тих хто не користується платіжними картками.

У той же час і значні масштаби зовнішньої трудової міграції протягом тривалого часу, залучення до неї все більшої чисельності молоді, призвели до суттєвих втрат населення працездатного віку, яке є найактивнішим користувачем платіжних карток. За попередні роки завдяки зовнішній трудовій міграції Україна втратила, за різними оцінками, від 3 до 6 млн осіб.

Наслідком внутрішньої міграції є поступове зростання чисельності міського населення. Так, за офіційними даними Держав-

ної служби статистики України міське населення в 2006 році складало 68 % від загальної кількості населення, а в 2012 році — 69 % [1]. Однак, значна кількість незарєстрованого населення в містах збільшують цей показник.

На забезпечення стабільного розвитку ринку платіжних карток впливає і підвищення рівня фінансової грамотності населення країни. За результатами всеукраїнського соціологічного дослідження Агентства США з міжнародного розвитку в Україні USAID «Фінансова грамотність та обізнаність в Україні» у вересні 2010 року було встановлено, що 39 % населення країни не мають банківських рахунків [6]. Більшість громадян користуються лише базовими фінансовими послугами, серед яких:

- оплата комунальних послуг через банк (72 %);
- користування банківським рахунком та пластиковою картою (68 %);
- проведення платежів через термінали платіжних систем (38 %);
- споживчий кредит (30 %) та інше.

При цьому українці не зацікавлені в отриманні більшого обсягу інформації про фінансові продукти, що пояснюється браком коштів для здійснення інвестицій, слабкою довірою до фінансової системи взагалі або простим нерозумінням того, як користуватися фінансовими послугами. До того ж, потрібно враховувати менталітет населення країни та переважаючі в суспільстві життєві цінності і традиції, оскільки саме на них базується стандарт поведінки. Населення України звикло розраховуватися за товари та послуги готівковими коштами, не довіряє платіжним карткам та не відкидає можливості втрати своїх коштів через користування таким платіжним інструментом.

Поява нових інформаційних можливостей здійснює суттєвий вплив на привабливість ринку платіжних карток. Нові стандарти обладнання з розрахункового обслуговування банківських платіжних карток та розвиток інфраструктури ринку платіжних карток робить процес оплати більш швидким і зручним для покупців, підвищує привабливість використання карток в якості платіжного засобу та створює у банках клієнтоорієнтований сервіс. Завдяки розвитку Інтернету взаємозв'язок між клієнтом і банком стає більш оперативним і сприяє розвитку банківського обслуговування. Банківська комп'ютерна і телекомунікаційна технологія стає помітним фактором прискорення адаптації вітчизняного ри-

нку платіжних карток до вимог міжнародного банківського співтовариства.

Кожен з перерахованих вище факторів макросередовища має певну вагомість для ринку (x), яка визначається експертним опитуванням фахівців. Якісна оцінка експертів переводиться у кількісну за допомогою 10-бальної шкали. Отримавши кількісні оцінки факторів у балах, і визначається вагомість кожного фактору. Також враховується направленість впливу (z), яка відображається знаком впливу: + позитивний вплив, — негативний вплив, \pm нейтральний вплив. Тоді важливість впливу (s) кожного з факторів обчислюється за формулою:

$$s = x \cdot z,$$

де s — важливість впливу кожного фактора;

x — вагомість фактора для ринку;

z — направленість впливу фактора.

Рівні впливу окремих факторів і сумарний вплив груп факторів на ринок банківських платіжних карток України зведені в таблиці 1.

Таблиця 1

**ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА РОЗВИТОК РИНКУ
БАНКІВСЬКИХ ПЛАТІЖНИХ КАРТОК УКРАЇНИ**

Фактори	Якісна оцінка	Вагомість (x)	Знак впливу (z)	Важливість впливу (s)
Політичні фактори				
1. Наявність нормативно-правового забезпечення, яке регламентує діяльність на ринку банківських платіжних карток, відносини між емітентами та держателями карток	Сильний	0,64	+	+ 4,48
2. Наявність державних та приватних інститутів, які займаються обробкою інформації стосовно кредитоспроможності та платоспроможності суб'єктів ринку	Слабий	0,20	+	+ 0,40
3. Наявність законодавчої бази, яка регламентує права та обов'язки таких установ	Слабий	0,18	+	+ 0,36
Загальний вплив політичних факторів				5,24

Продовження табл. 1

Фактори	Якісна оцінка	Вагомість (x)	Знак впливу (z)	Важливість впливу (s)
Економічні фактори				
1. Зниження рівня інфляції в країні	Не значний	0,017	+	+ 0,017
2. Зростання реальних доходів населення	Значний	0,082	+	+ 0,41
3. Зростання заощаджень населення	Значний	0,067	+	+ 0,27
4. Зростання обсягів роздрібного товарообороту	Найсильніший	0,15	+	+ 1,35
5. Зростання рівня безробіття	Значний	0,067	-	- 0,27
6. Зростання частки тіньового сектору економіки	Сильний	0,117	-	- 0,82
7. Зниження рівня депозитної ставки	Значний	0,082		0,41
8. Зниження рівня кредитної ставки	Сильний	0,117	+	+ 0,82
9. Зниження темпів зростання банківської системи	Сильний	0,117	-	- 0,82
10. Зниження обсягів кредитування	Сильний	0,117	-	- 0,82
11. Інтеграція економіки країни у світовий простір	Значний	0,067	+	+ 0,27
Загальний вплив економічних факторів				- 0,003
Соціальні фактори				
1. Зменшення чисельності населення	Слабий	0,03	-	- 0,03
2. Зростання чисельності міського населення	Слабий	0,05	+	+ 0,1
3. Зменшення населення працездатного віку	Значний	0,125	-	- 0,63
4. Зростання частки забезпеченого суспільства	Значний	0,125	+	+ 0,63
5. Збільшення фінансової грамотності суспільства	Найсильніший	0,25	+	+ 2,5
6. Зростання інтенсивності міграційних процесів	Сильний	0,175	+	+ 1,23
7. Психологічний	Найсильніший	0,25	+	+ 2,5
Загальний вплив соціальних факторів				+ 6,3

Закінчення табл. 1

Фактори	Якісна оцінка	Вагомість (x)	Знак впливу (z)	Важливість впливу (s)
Технологічні фактори				
1. Розвиток мережі Інтернет та збільшення чисельності користувачів неї	Значний	0,176	+	+ 1,06
2. Розвиток нових інформаційно-комунікаційних технологій	Значний	0,206	+	+ 1,44
3. Розвиток інфраструктури банкоматів	Слабий	0,059	+	+ 0,12
4. Зростання кількості POS-терминалів у торговельних мережах	Найсильніший	0,265	+	+ 2,39
5. Збільшення кількості програмно-технічних комплексів самообслуговування та зон цілодобового обслуговування	Найсильніший	0,294	+	+ 2,94
Загальний вплив техніко-технологічних факторів				+ 7,95

Аналіз всіх визначених груп факторів показав, що в сукупності всі вони формують позитивне або негативне сприйняття ринку платіжних карток, рівень довіри населення до нього, а також готовність здійснювати розрахунки за допомогою такого інструменту як банківська платіжна картка. Значимість важливості кожного з факторів, який розглядався у PEST-аналізі відображається графічно на рисунку 1.

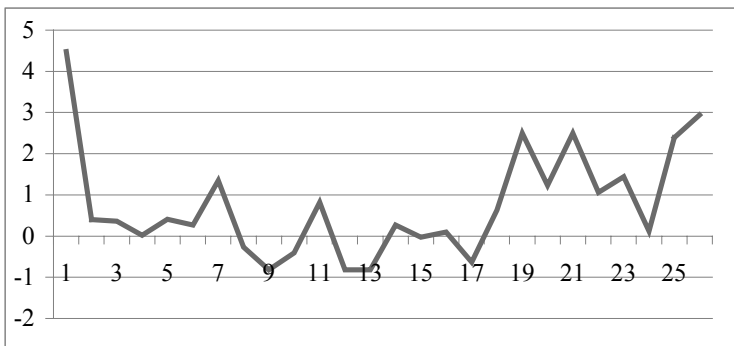

Рис. 1. Значимість факторів PEST-аналізу у розвитку ринку платіжних карток України

Більша площа знаходиться вище осі ОХ, тобто вітчизняний ринок платіжних карток знаходиться в позитивному середовищі для свого подальшого розвитку та функціонування.

Для кожного типу факторів визначені свої коефіцієнти впливу:

$$K_{\text{пол}} = 1,5; K_{\text{екон}} = 1,5; K_{\text{соц}} = 1,3; K_{\text{техн}} = 1,0,$$

де $K_{\text{пол}}$ — коефіцієнт впливу політичних факторів;

$K_{\text{екон}}$ — коефіцієнт впливу економічних факторів;

$K_{\text{соц}}$ — коефіцієнт впливу соціальних факторів;

$K_{\text{техн}}$ — коефіцієнт впливу техніко-технологічних факторів.

Тоді вплив груп факторів кожного типу визначиться наступним чином:

$$S = s \cdot k,$$

де S — вплив групи факторів кожного типу;

s — важливість впливу групи факторів кожного типу;

k — коефіцієнт впливу, визначений для кожного типу факторів.

Вплив усіх факторів зведено в таблиці 2.

Таблиця 2

**ВПЛИВ РІЗНИХ ТИПІВ ФАКТОРІВ
ПРИ PEST-АНАЛІЗІ РИНКУ ПЛАТІЖНИХ КАРТОК УКРАЇНИ**

Фактори	Важливість впливу (s)	Коефіцієнт впливу (k)	Вплив групи факторів кожного типу (S)
Політичні	5,24	1,5	7,86
Економічні	-0,003	1,5	-0,0045
Соціальні фактори	6,3	1,3	8,19
Технологічні	7,95	1,0	7,95
Разом			24,0

Таким чином, за результатами проведеного PEST-аналізу можна зробити наступний висновок: на період часу, що досліджувався, макросередовище для ринку платіжних карток України було сприятливим і створило можливості для подальшого розвитку ринку.

Бібліографічний список

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс] // Режим доступу до матеріалів: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
2. Україна увійшла до дев'ятки найменш заможних країн — GFK. / [Електронний ресурс] // Режим доступу до матеріалів: <http://economics.unian.net/ukr/news/153214-gfk.html>
3. Рівень безробіття: два показники — два поняття. Офіційний сайт Державної служби зайнятості України [Електронний ресурс] // Режим доступу до матеріалів: <http://www.dcz.gov.ua/>
4. Офіційний сайт Національного банку України / [Електронний ресурс] // Режим доступу до матеріалів: <http://www.bank.gov.ua>.
5. Яблоновский Д. Платежные карты Украины: цели использования и демографический портрет. / [Електронний ресурс] // Режим доступу до матеріалів: <http://www.gfk.ua/>
6. Климчук А. Фінансова грамотність населення України залишає бажати кращого/ [Електронний ресурс] // Режим доступу до матеріалів: / <http://business-territory.com/articles/>

Стаття надійшла до редакції 29 травня 2013 р.

УДК 336.77

А. О. Лукашенко,

аспірант кафедри менеджменту банківської діяльності
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

РОЗВИТОК ФІНАНСУВАННЯ АЛЬТЕРНАТИВНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

АНОТАЦІЯ. У статті розглянуто сучасний стан реалізації та джерела фінансування проектів у сфері альтернативної енергетики в Україні та світі. Досліджені головні аспекти у розвитку електроенергетики та визначені переваги, що отримують інвестори від вкладання коштів у «зелені» проекти.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: альтернативна енергетика, нетрадиційні джерела енергії, «зелений» бізнес, державне цільове фінансування, «зелений» тариф, екологічне кредитування, інтернет-банкінг.

АННОТАЦІЯ. В статье рассматриваются текущее состояние реализации и источники финансирования проектов в сфере альтернативной